

Petr Lozoviuk (Hg.), VISUALISIERTE MINDERHEITEN. PROBLEME UND MÖGLICHKEITEN DER MUSEALEN PRÄSENTATION VON ETHNISCHEN BZW. NATIONALEN MINDERHEITEN. *Thelem, Dresden 2012, 240 s.*–

Předkládaný sborník je výstupem konference „*Entwicklung und Durchführung einer Konzeption für die Dauerausstellung zur Geschichte der Deutschen in den böhmischen Ländern*“, která proběhla v březnu 2012. Jednalo se o setkání dvou partnerských organizací, německého Institutu saských dějin a etnografie a české vědecké kulturně-vzdělávací společnosti Collegium Bohemicum. V základu jejich spolupráce spočívala myšlenka prezentace a uchování kulturního dědictví německého obyvatelstva jako společenství příslušejícího k české zemi. Tato idea se má realizovat v roce 2015 otevřením první části Muzea německého obyvatelstva v českých zemích. Organizátoři konference dali prostor příspěvkům zabývajícím se problematikou vizualizace či muzealizace etnických a národnostních menšin z různých perspektiv a přístupů. Jak vyplývá z přehledu autorů, nacházejí se zde příspěvky etnologů, muzejních pracovníků, kurátorů sbírek či historiků; až na jediný případ jsou přitom pojednávána muzea lokalizována v prostoru střední Evropy.

Sborník zastřešuje příspěvek Petra Lozoviuka („*Minderheitenmuseen*“ im *Fokus der wissenschaftlichen Reflexion*), který pokládá hlavní otázky po vzniku, obsahu či ztvárnění, ale také roli, významu a funkci expozic.

Jako jeden z hlavních problémů prezentace v muzeích menšin se ukazuje užívání termínu „etnicita“, „menšina“, „většina“. Požadavek na kritičnost v tomto směru zaznívá v textech Konráda Köstlina (*Die*

Minderheit als Kategorie der Moderne und das Museum), který mluví o etnizaci minulosti a konstruování exluze (s. 18), a dále Klause Rotha (*Ausgestellte Differenz. Von der Macht der Stereotypen auch im Museum*), podle něhož vizualizované stereotypy jsou „*Chancen und Risiken eng beieinander...*“ (s. 33). Autor tak zdůrazňuje klíčový význam perspektivy, kdy prezentací banálních životů, unifikací každodennosti lidí bude moci být utvářen obraz potvrzující soužití příslušníků obou společenství. Podobně kriticky se staví k proklamovaným termínům Regina Wonischová (*Minderheitenmuseen. Möglichkeiten und Grenzen von Genererzählungen im Museum*), která nahlíží muzejní instituci jako determinant významů a udržovatele řádu a upozorňuje na riziko kolonizace menšin (s. 46).

Peter Dragsbo (*Minderheitenleben in Schleswig. Zwei Minderheitenmuseen in neuer Gestalt*) popisuje vzájemnou spolupráci muzea dánské menšiny v Šlesvicko-Holštýnsku a naopak muzea německé menšiny v severním Šlesvicku za spoluúčasti veřejných muzejních institucí obou regionů. Primární myšlenkou této kooperace je akcentování sdílené každodennosti v minulosti obou menšin. Christian Glass (*Zwölf Jahre Donauschwäbisches Zentralmuseum Ulm – ein Wahrnehmungsbericht*) hodnotí působení Muzea Dunajských Švábů v Ulmu. Podle koncepce má muzejní expozice představit Dunajské Šváby jako společenství symbolizující propojení skrze hranice podunajských států a zároveň jejich integraci při zachování kulturní specifčnosti. Tento leitmotiv je základem spolupráce s dalšími muzejními institucemi v Maďarsku a Srbsku, čímž se otevírá prostor pro multiperspektivu a nadregionální pohled.

O ideologizaci muzejních expozic spravovaných veřejnými institucemi pojednávají studie Erica Holda a Petra Lozoviuka, které ve sborníku patří k nejlepším a pro primární účel konference také k nejpřínosnějším. Reflexe Erica Holda (*Fremde Personen und Objekte in Frankreich. Die Cité nationale de l'histoire de l'immigration und das Musée du Quai Branly*) je o přístupu k „jiným“ v expozicích muzea dějin a kultury imigrantů a muzea mimoevropského umění v Paříži. Autor se soustředil na diskurz a vizuální rétoriku, kterými obě instituce promlouvají. Všimá si absence kritického přiznání koloniální nadvlády a naopak potvrzování primitivnosti ovládaných či akcentu odlišnosti přistěhovalců. Procesem estetizace předmětů mimoevropských kultur pak zase dochází k odmaterializování a smazávání historie těchto artefaktů. Petr Lozoviuk (*Das Minderheitenmuseum als „Schaufenster“ der Regionalpolitik*) podrobuje ideologické kritice Etnografické muzeum na Krymu. Podle proklamované koncepce má expozice prezentovat multikulturnost regionu při zachování sociální a politické jednoty. Výsledkem je mozaika etnické pestrosti, přičemž každý článek této mozaiky musí zapadat do obrazu „...den harmonischen interethnischen Beziehungen...“ (s. 215). Absenci reflexe zde přítomných a citelných interetnických problémů autor interpretuje jako důsledek ruského patriotismu, stírající etnické diference a formující „... Homo Sovieticus...“ (s. 221).

Exkurz Herberta Justnika („*Volkstypen*“ – *Kategorisierendes Sehen und bestimmende Bilder*) do historie depozitářů, zacílený na etnickou nebo regionální kategorizaci prostřednictvím tzv. Volkstypen, patří v širší příspěvků svým obsahem a přístupem k těm pozoruhodnějším. Autor studuje ve

fotografických sbírkách vídeňského Muzea lidového umění postavy, které „...machen aus den einzelnen Dargestellten prototypische Vertreter einer Gruppe, Ethnie oder Nation, für die sie in einer Pars-pro-toto-Funktion stehen...“ (s. 110). Podle barthovské koncepce polysemie poukazuje autor na významové varianty a významové posuny ve vztahu k použití fotografií, poplatné dané době. Další sondou do historie muzejních expozic je příspěvek Sandry Kreisslové (*Die Deutsche Museumslandschaft aus der Perspektive des deutsch-tschechischen Nationaldiskurses. Das Fallbeispiel Komotau in Böhmen*) o Německém vlastivědném muzeu v Chomutově.

Pracovníci společnosti Collegium Bohemicum Blanka Mouralová a Jan Šícha (*Das Museum einer nahezu abwesenden Minderheit*) seznamují čtenáře se zrodem myšlenky vytvoření Muzea německy mluvících obyvatel v českých zemích. Přípravovaná expozice by měla podtrhovat společný život Němců a Čechů a zároveň tak oponovat předsudečné a stále přizívané představě izolovanosti a tím jinakosti německé menšiny.

Muzeum jako prostor s funkcí komplexního poznání a mapování existence a kultury etnické menšiny vystupuje ve studiích Jany Polákové, Kathariny Neufeldové a Julie Debeltové. Charakter článku Jany Polákové (*Die Präsentation der Geschichte und Kultur der Roma im Museum für Roma-Kultur*), pracovnice Muzea romské kultury, je sice vyloženě popisný a trátí na absenci hlubšího sémantického vhledu, nicméně se snaží zdůraznit komplexnost prezentovaného obrazu Romů, včetně jejich pozice a interakce s českou společností. Muzeum má ambici se stát centrem romské kultury, a přitom je třeba vyzdvihnout

i jeho aktivní naplňování výchovné a vzdělávací stránky. Příspěvky Kathariny Neufeldové (*Museum für russlanddeutsche Kulturgeschichte Detmold: Die Leitidee*) a Julie Debeltsové (*Museum für russlanddeutsche Kulturgeschichte Detmold: Das Ausstellungskonzept*) se zabývají ideovou koncepcí a vizualizací Muzea rusko-německé menšiny v německém Detmoldu. Expozice má nejen představovat minulost, ale reagovat rovněž na problémy integrace rusko-německých repatriantů.

Jak je z tohoto přehledu patrné, téma vizualizace etnických nebo národnostních menšin je možné studovat z různých perspektiv a přístupů. Celkově lze konstatovat, že předkládaný sborník vystihuje proměnu chápání muzejních institucí, které již přestávají být pouhým prostorem pro uchovávání historického dědictví dané kultury. Naopak zde vyniká význam muzea jako zrcadla společnosti, které odráží vztah a interakci mezi společností domácí neboli většinovou a společenstvím „jiných“, muzeum se stává „*Begegnungszentrum...*“ (s. 180) nebo „*Türöffners...*“ (s. 207). Texty rovněž zdůrazňují potenciál muzejní expozice prezentovat a produkovat význam, a tedy formovat a ovlivňovat názory a pohledy lidí či skupin na sebe i na ty druhé. Odborníkům zabývající se problematikou etnicity, muzejnictvím či vizualizací lze sborník v dobrém přesvědčení určitě doporučit. Zároveň se zde nabízí myšlenka jít dále a ptát se na názor, pocity a poznatky či motivaci návštěvníků.

Ke kladnému hodnocení sborníku přispívají také ilustrativní fotografie, adekvátně zvolené co do počtu a názornosti. Těžkosti snad může způsobit množství ne zcela běžně užívaných německých slov a pojmů.

Eva Šerá (KSA, FF ZČU Plzeň)

Jana Nosková – Jana Čermáková, „MĚLA JSEM MOC KRÁSNÉ DĚTSTVÍ“: VZPOMÍNKY NĚMECKÝCH OBYVATEL BRNA NA DĚTSTVÍ A MLÁDÍ VE 20. AŽ 40. LETECH 20. STOLETÍ / „ICH HATTE EINE SEHR SCHÖNE KINDHEIT“: ERINNERUNGEN VON BRÜNNER DEUTSCHEN AN IHRE KINDHEIT UND JUGEND IN DEN 1920ER – 1940ER JAHREN. *Etnologický ústav AV ČR, v. v. i. – pracoviště Brno a Statutární město Brno – Archiv města Brna, Brno 2013, 705 s.*–

Kniha přináší vzpomínky na dětství a mládí německých obyvatel Brna. Její autorky Jana Nosková a Jana Čermáková, které rozhovory s poslední žijící generací pamětníků připravily k vydání, ukazují výběrem informantů i jejich vzpomínek, jak heterogenní může být kolektivní paměť jedné konkrétní generační kohorty v rámci dané etnické skupiny a lokality. Rozhovory totiž odhalují všechno jiné než stereotypní představu o německé části obyvatel Brna, získanou například z některých dílů Kachyňova Vlaku dětství a naděje (1985). Není pochyb, že obdobné artefakty populární kultury jsou často jediným zdrojem informací širokých vrstev populace o historické realitě, současně však hluboce vypovídají především o době svého vzniku. Kniha „Měla jsem moc krásné dětství“ patrně nenajde tak rozsáhlé publikum jako Kachyňův seriál, přesto je velmi podstatným příspěvkem k diskusi o historické kapitole krizových momentů česko-německého soužití v Brně. Kniha je striktně dvojjazyčná a může tak fungovat jako svého druhu společná platforma pro dorozumění se obou jazykových komunit. Její čtenáři se budou rekrutovat z adeptů společenských a humanitních věd, milov-